
MARGITTAI KATALIN

A hozzáadott érték

Jól ismert tény, hogy a művelődés ügye nem csak az egyének, de a társadalmak életét is jelentősen befolyásoló, sőt meghatározó ügy, különösen korunkban, amikor egyre jobban felértékelődik a tudásnak, mint tőkének, erőforrásnak, valamint a társadalmi kapcsolatokhoz kötődő értékeknek, a szociális tőkének a fogalma és legújabb értelmezése is. A kulturális szokások társadalmi, gazdasági és réteg meghatározottsága, a kulturális fogyasztás tagoltsága miatt napjainkra kitüntetett fontosságú úttá és eszközzé válhatott/válhat a közművelődés, közösségi művelődés és a felnőttképzés társadalmi intézménye.

Európai uniós dokumentumok „lifelong learning” és „lifewide learning” koncepciói a következő évtizedre szóló cselekvési programok és ajánlások szerint, a formális tanulás mellett, a nem formális és az informális tanulási formák egymást kiegészítő rendszerével, hatékony és változatos eszközeivel, megújított módszereivel segíthetjük a felnőtt társadalom és benne az egyén megújulását, felzárkózását, társadalmi integrációját.

E dokumentumok a közművelődés, a felnőttoktatás, és a közösségi művelődés új korszakának beköszöntét ígérnek, és emelik azt Európában hivatalosan is nélkülözhetetlen társadalomfejlesztő programmá.

Magyarországon ma még jelen van az a közművelődési intézményrendszer, amely sokat tehet a kívánt folyamatok elősegítéséért, a marginalizálódás veszélyének csökkentéséért. Fontos szerepet töltenek be a készségek és a képességek, kulcskompetenciák fejlesztésében, a változó környezethez történő alkalmazkodás megkönnyítésében, az életminőség javításában. Ez különösen a leszakadó, vagy veszélyeztetett csoportok társadalmi integrációjához, vagy reintegrációjához nélkülözhetetlen segítség, de itt nem elég a hozzáférési lehetőség biztosítása. Legalább olyan

fontos, hogy a létező kulturális gátak és korlátok legyőzéséhez is kapjanak segítséget.

Ez az intézményrendszer alapvető kulturális szolgáltatásokat tesz hozzáférhetővé széles tömegek számára, ezek az intézmények biztosítanak feltételeket, nyújtanak segítséget a helyi társadalom formálódásához, a helyi közösségek működéséhez. Ez az intézménytípus sokszínű tevékenységrendszerével nem csak a kulturális értékek közvetítésében vállal fontos szerepet, de művelődő és alkotóközösségei egyben fontos szocializációs színterek is. Nagymértékben járulnak hozzá a kulturális esélyegyenlőtlenségek csökkentéséhez, az érték alapú kultúrafogyasztási szokások kialakulásához.

Tevékenységük prevenciós értéke nehezen mérhető, de jelentős hozzáadott értéket képvisel.

A hatékony működéshez segítséget nyújt számukra a helyi társadalomba ágyazottság, az intézményrendszer hálózatszerű működése, a civil szektorral és a rokonszakmákkal is együttműködni kész működésmódja.

A közművelődési intézmények fontos társadalmi szerepet vállalnak azzal is, hogy bölcsői, inkubátorai, gondozói, vagy befogadó intézményei helyi közösségeknek, civil szervezeteknek. Tevékenységük változatos, azt a helyi társadalom szociokulturális viszonyaihoz, az ott élők szükségleteihez alakítják. Meghatározó a közösségi művelődés különböző formáinak jelenléte, és jellemző a látogatókkal való aktív, interaktív viszony.

A művelődési házak látogatottsága kimagasló. Ez a leglátogatottabb kulturális intézményrendszer. Ennek dokumentálása, bemutatása közös felelősségünk.

Állításom alátámasztására szolgáljanak a 2006. év közművelődési statisztikai jelentések országos összesítő adatai és a belőlük képzett néhány fontosabb mutatószám.

2006-ban 3555 közművelődési intézmény és szervezet nyújtott be statisztikai jelentést.

Az alapellátásban (a települési önkormányzatok kötelező közművelődési feladatellátásának végrehajtásában) 2600 kisebb-nagyobb intézmény vesz részt.

A foglalkoztatottak száma 7860 fő, ebből mintegy 5764 fő a közalkalmazott. A közművelődési szakemberek száma összesen 4124 fő, ebből nincs egészen 3000 fő a közalkalmazott.

A közművelődési intézményrendszerben a közösségi művelődési alkalmak és formák jelenléte meghatározó.

A rendszeres művelődési formák közösségeinek (alkotó művelődési közösségek, amatőr művészeti csoportok, tanfolyamok, klubok, képzések) száma meghaladja a harmincezret, a tagok száma pedig a kétmilliót.

Ez azt jelenti, hogy az ország lakosságának 22%-a rendszeres (havonta több alkalommal is) látogatója intézményeinknek. Ha a látogatás gyakoriságát figyelembe vesszük, ez a napi látogatottsági adatokban 44 millió látogatót jelent.

Az intézmények tevékenység szerkezete sokszínű, változatos. Az eseti programok, ismeretterjesztő, művészeti, szórakoztató rendezvények, kiállítások és különböző szolgáltatások látogatóinak száma is megközelíti a 30 milliót.

Az intézményrendszer összes látogatóinak száma 2006-ban elérte a 73 milliót.

A szolgáltatások, programok kínálata oldaláról közelítve is hatalmas teljesítményt nyújtanak intézményeink, szervezeteink.

Több mint 1,9 millió programot és szolgáltatást kínálnak évente, amely napi szinten 52 ezer programot és szolgáltatást jelent.

Az intézmények szakmai munkából származó bevétele 22 milliárd Ft.

Ebből 11 milliárd Ft a működési bevétel, amelyet, ha az összlakosságra vetítünk 1100 Ft/fő-t, tehát a normatívához közelítő értéket kapunk.

Ha az átvett pénzeszközökkel megnövelt saját forrásokat vetítjük a teljes népességre, akkor az eléri a 2300 Ft/fő értéket.

Az állami, önkormányzati, fenntartói támogatások 28 milliárd Ft-jából a nettófinanszírozás miatt (a bérek, járulékok és adók) összesen 10 milliárd Ft be sem érkezik az intézmények számlájára, míg a többi támogatás többnyire 12 havi leosztásban kerül az intézményekhez. Ennek meghatározó részét, további 10 milliárd Ft-ot költenek épületfenntartásra, állagmegóvásra, karbantartásra és közüzemi díjakra.

Így a tevékenységek finanszírozása döntően saját bevételből valósulhat meg.

(Forrás: OKM ISTAR adatbázisa)

E rövid elemzés után nézzünk szembe másfajta tényekkel is.

A közművelődés szakintézményei – a művelődési otthonok – háza táján az elmúlt évekről két ellentétes, mégis igaz megállapítást tehetünk. Egyfelől széles körben megtapasztalhatjuk, hogy évről évre töretlenül magas a lakosság érdeklődése, igénye a művelődési házak szolgáltatásai iránt, és ennek megfelelően magas, sőt növekvő az intézményrendszer látogatottsága. Másfelől azonban folyamatosan érzékelhető a negatív sztereotípiák továbbélése, jelenléte főleg a döntéshozók és a média nehezen meghatározható, mégis létező köreibben.

A mi olvasatunkban úgy tűnik, hogy ez az előítéletes, sok esetben akár ellenségesnek is minősíthető hozzáállás pártsemleges. És mondhatom, nem szeretnénk, ha a sokat hiányolt konszenzus éppen a közművelődési intézményrendszer meggyengítése, ellehetetlenítése ügyében születne meg.

Sajnos az a tendencia, amit érzékelünk valóban riasztó. Felgyorsultak az intézményrendszerünket érintő negatív jelenségek, a létszámcsökkenések, épület eladások, összevonások, bezárások.

Feltűnően nagy veszteség érte tagszervezeteink fontos intézményeit, köztük a megyei közművelődési szakmai tanácsadó és szolgáltató intézmények jelentős részét is.

A megszüntetések, összevonások, csonkolások drasztikus beavatkozásai, végeredményét tekintve a feladatellátás szűkülését, vagy megszűnését eredményezik, veszélyeztetik, esetenként sértik a kulturális törvényben foglaltakat. Közép- és hosszútávon pedig az egész szakma működését befolyásolják negatívan. Csorbát szenved a hálózatban történő működés, az együttműködés szakmai előnye és lehetősége, melyet leginkább a kistélepléseken dolgozók és élők érzékelnek majd negatívan.

E jelenségek alapos, körültekintő megismerésében, megértésében és a tapasztalatok nyilvánosságra hozásában egyelőre úgy látom nem született meg a szükséges szakmai összefogás. Ebben civil szakmai szervezetekünknek is jelentős adóssága van!

Pedig itt azonnali lépésekre van szükség. Mihamarabb el kell jutnunk legalább a helyzet reális felméréséig, kérdéseink világos megfogalmazásáig. Vegyük számba és mutassuk fel eredményeinket, annál is inkább,

mert úgy tűnik, hogy döntéshozóink vagy nem ismerik, vagy nem akarják megismerni, elismerni e szakma eredményeit.

Azt tapasztalhatjuk, hogy nem számítanak az intézményrendszer szakmai eredményei, sem az, hogy minden megszorítás ellenére is életképesnek, és a lakosság számára szükségesnek bizonyult az intézményrendszer java része.

Nem számít, talán azért, mert a látogatóink többsége nem rendelkezik erős érdekérvényesítő képességgel (gyermekek, idősek, alacsonyabb keresetű, különböző szempontból hátrányos helyzetű társadalmi csoportok).

Nem számít, mert nem igazán tudjuk felmutatni az eredményeket. Kevés pénzünk marad a marketingre, kevés idő a lobby tevékenységre, és kevés erő annak megakadályozására, hogy eltűnjenek a süllyesztőben a még ma is meglehetősen kedvező látogatottsági és saját bevételi mutatóink.

A KSH már évek óta, – ma még előttünk ismeretlen okból –, nem jelenítette meg évkönyveiben, nem tette elérhetővé honlapján, és nem elemzte tanulmányaiban adatainkat.

Felmerül a kérdés, vajon mi hangolja, mozgatja a negatív sztereotípiákat hangoztató, sarkos, előítéletektől sem mentes véleményformálókat a médiában. Vajon mi motiválja a számunkra egyre gyakrabban kedvezőtlen döntéseket hozó testületeket, döntéshozókat?

Vajon hol tájékozódnak, mit tudnak, kiket kérdeznek meg, és kivel tárgyalnak a szakmánkat érintő súlyos kérdésekről?

Ma, amikor kevés a forrás, amikor valóban alaposan meg kell fontolni, hogy mire fordítják az adóforintokat, hiszem, hogy még nagyobb a döntéshozók, az irányítók, az intézményfenntartók felelőssége.

Sajnos úgy tűnik, hogy a társadalom minden tagjáért, jövőjéért valóságos felelősséget érző és elvárható döntéshozói magatartás helyett sokszor érhető tetten a társadalomismeret hiánya, a hatásvizsgálatokat nélkülöző, primer, leegyszerűsítő, és szakmánk egészére vonatkozó, esetenként kifejezetten előítéletes gondolkodás, amely eredményeként ezek a döntések megszületnek.

Ezzel párhuzamosan jól látható az a folyamat is, hogy a korlátos forrásokért folytatott küzdelemben a rokon szakmák esendővé, egymás ellen kijátszhatóvá, kijátszóvá válnak.

E jelenségek ismerete, felismerése fokozott felelősséget ró a még működő megyei szakmai szolgáltató intézményekre, a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátusra, (MMIKL) és a közművelődési szakma civil szervezeteire.

Ma különös jelentőséggel bír, hogy e szervezetek képesek-e minőségi szakmai szolgáltatásokkal segíteni a közművelődés intézményrendszerében dolgozó szakembereket, főhivatásúakat és önkénteseket, amatőr művészeket, civil szervezeteket.

Fontos, hogy minél szélesebb körben népszerűsítsék, és a döntéshozókkal is ismertessék a közművelődés szakintézményeinek sokszínű, és a polgárosodó társadalom, a demokrácia működése szempontjából kiemelten hasznos, fontos tevékenységét.

Természetesen szükség lesz, szükség van – különösen a projektszintű együttműködések és a források megszerzése érdekében – a kistérségi és régiós szintű szolgáltatások megszervezésére is. Azonban a döntéshozókban tudatosítani kell, hogy a létező hálózatok idő előtti szétverésével, a nagy gyakorlattal, helyismerettel, tudás- és társadalmi kapcsolati tőkével bíró közművelődési szakemberek elküldésével jelentős veszteséget okoznak. Ezek a döntések, – jóllehet sokszor valóságosan így születnek, – nem szemlélhetők pontszerűen, leegyszerűsítve, társadalmi környezetükből kiragadva. Ha megfelelő komplexitásban, társadalmi kontextusában vizsgáljuk, könnyen belátható, hogy a veszteség sokkal szélesebb körben, mélyebb összefüggések eredőjeként jelentkezik majd.

Közös felelősségünk, ezért nyomatékosan fel kell hívnunk a figyelmet arra, hogy a most zajló, – az intézményrendszer működését veszélyeztető – folyamatok valódi vesztese a látogató, végső soron maga a társadalom.